

SYLWIA KOCIOŁ

Żary

JOHANN HEINRICH ZEDLER (1706-1751)

Johann Heinrich Zedler urodził się 7 stycznia 1706 roku we Wrocławiu. Był księgarzem; sławę zdobył jako wydawca potężnego, bogato ilustrowanego *Grosses vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste*.

W XVII w. tematyką encyklopedyczną interesowało się wielu ludzi religii, jak np. Alsted, Komenský, czy kontrreformacyjny teolog, sceptyk C. Lobkowitz. Zastosowano w tym wieku po raz pierwszy elementy filozofii, aby ukazać wzajemne powiązania nauk. Autorzy podejmowali próby wypracowania całościowego systemu wiedzy, porządkującego i ograniczającego w sposób przystępny wszystkie owoce nauk i sztuk. Encyklopedia stała się narzędziem nieograniczonego postępu naukowego, moralnego i społecznego.

Na przełomie XVII i XVIII w. weszły w obieg encyklopedie ułożone w porządku alfabetycznym. Niestety, rzadko były oparte na teoretycznych rozważaniach filozofów; zawarte w nich wiadomości nie zawsze są podawane

w sposób jednolity. Ujmowane są z rozmaitych punktów widzenia, pojawiają się luki. Mimo wszystko stanowiły one poważny środek popularyzacji wiedzy książkowej, którą zaczynały się interesować coraz szersze rzesze ludności.

J. H. Zedler od młodości miał upodobanie do książek i chciał zostać księgarzem. Otrzymał potrzebną wiedzę pod kierunkiem znakomitych nauczycieli. Objął posadę handlowca w rodzinnym mieście, a następnie wyjechał do Hamburga, gdzie doskonalił wiedzę w znanych wydawnictwach. Swoje umiejętności wykorzystał wkrótce, osiadając we Freibergu, gdzie otworzył własną księgarnię. Prosperowała ona z dużym powodzeniem i przynosiła spore zyski. Zawarł wówczas związek małżeński z młodszą córką Johanna Friedricha Richtersa.

Gdy był już znany w całej Saksonii, skierował uwagę na wydawanie wielkich dzieł. Saksonia przeżywała swój najlepszy okres rozwoju kulturalnego i naukowego. Tworzyło tam wielu znanych uczonych i pisarzy, a zatem istniało zapotrzebowanie na działalność wydawniczą. Pamiętać też należy, że był to dobry interes, który przynosił pokaźne zyski. Zedler wyjechał z Freiberga do Lipska i założył tam księgarnię. Był to dobry moment na taką działalność, gdyż w wieku XVIII pojawiają się liczne, ważne dzieła i prace naukowe.

Jego pierwsze wydane dzieło (Verlags-Buch) to przekład pism Marcina Lutra, które ukazały się w liczbie 22 tomów z aneksem. Współpracował z Zedlerem także światowej sławy drukarz Bernard Christoph Breitkopf.

Te wszystkie zasługi przyniosły Johannowi Heinrichowi sławę i tytuły. Książę Christian z Sachsen-Weissenfelds nadał mu godność Commericien Rath. W roku 1728 Zedler zadedykował i osobiście wręczył księciu część pism Lutra.

10 kwietnia 1731 roku król pruski Fryderyk Wilhelm nadał Zedlerowi przywilej dotyczący druku *Universal Lexicon*. Zedler w myśl umowy miał przesłać królowi trzy egzemplarze encyklopedii, w celu umieszczenia w archiwum, w bibliotece królewskiej i Towarzystwie Naukowym w Berlinie. Przywilej został potwierdzony przez następcę tronu Fryderyka II 27 sierpnia 1742 roku.

Grosses vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste składa się z 64 tomów i czterech suplementów. To przełomowe opracowanie ukazywało się drukiem w latach 1732-1754. Jest to pierwsza encyklopedia, w której pojawiły się biografie żyjących jeszcze wówczas osób. Nikt wcześniej ani w Niemczech, ani w innych krajach nie próbował podjąć takiego przedsięwzięcia. Jest to najświetniejsze wykonanie w swojej dziedzinie.

Wydawnictwo Zedlera opublikowało także wiele innych ważnych dzieł. Ukazała się złożona z siedemnastu tomów kronika *Die Allgemeine Staats-Kriegs-Kirchen und Gelehrten Chronicke*, leksykon kupiectwa i rzemiosła *Die Allgemeine Schatz-Kammer der Kaufmannschaft oder Vollständiges Lexicon aller Handlungen und Gewerbe*. Wydano także książkę Johanna Gottlieba Siegelsa *Corpus Juris Cambialis*, zbiór najnowszych oraz najczęściej używanych praw składający się z jedenastu tomów. Były też prace z dziedziny historii

i geografii, jak *Historisch-Politisch-Geographischer Atlas der ganzen Welt* oraz *Vollständiges Geographisch Lexicon*, który zawierał opis posiadłości ówczesnych monarchii. Dokonano również przekładu na język niemiecki *Dictionnaire Geographique u. Critique*. Dzieło to powiększono o nowe hasła, zwłaszcza z najnowszej historii.

Johann Heinrich Zedler zmarł w 1751 roku. Nie doczekał wydania wszystkich tomów *Grosses vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste*, dzieła, które przyniosło mu światową sławę.

Literatura

DAS GROSSE Brockhaus, t. XX, Leipzig 1935.

GROSSES vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste, t. LXI, Halle, Leipzig 1749.

VASOLI C., Encyklopedyzm w XVII wieku, Warszawa 1996.